

Ondřej VOJTĚCHOVSKÝ***Z Prahy proti Titovi. Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu***

FF UK, Praha 2012, 696 s.

Když v červnu roku 1948 vypukla pro nezasvěcené nečekaná roztržka mezi Stalinovým Sovětským svazem a Titovou Jugoslávií, zdálo se, že „informbyrovců“, jak se začalo stoupenecům Moskvy – působícím většinou za hranicemi Jugoslávie – přezdívat, dosáhnou v Jugoslávii rychlého vítězství. Opírali se o velmoc, která se těšila nepochybnitelné autoritě mezi komunisty na celém světě. Vedle Jugoslávčů, kteří zůstali za hranicemi z politického přesvědčení, zde byli ambiciózní jedinci, kteří doufali, že se jim v protitovské Jugoslávii otevře cesta k rychlé kariéře, i další, kterým se zpátky do válkou rozvrácené země nechtělo předešlým z ekonomických důvodů.

Jugoslávští státní příslušníci, nacházející se v zahraničí, přitom měli na rozhodnutí, zda se přihlásí k rezoluci Informačního byra, nebo podporí politickou linii J. B. Tita, pouze několik dnů, maximálně týdnů. Většina z nich zvolila návrat do Jugoslávie. Za hranicemi jich zůstalo pouze několik tisíc, navíc většinou z nižší garnitury funkcionářů Komunistické strany Jugoslávie. V Československu jejich počet nikdy nepřekročil dvě stovky, pohyboval se zhruba mezi 160 až 180 lidmi.

Historii jugoslávské protitovské emigrace v Československu popsal ve své knize *Z Prahy proti Titovi. Jugoslávská prosovětská emigrace v Československu* historik Ondřej Vojtěchovský. Jeho práce je výsledkem téměř desetiletého bádání. O. Vojtěchovský uvádí, že se jedná o zkrácenou verzi jeho disertace, jde přitom o 624 číslovaných stran textu doplněného přílohami, seznamem pramenů a literatury, rejstříky atd. Práce je založena nejen na archivním výzkumu v České republice, ale i v Bělehradě. Má bohatý poznámkový aparát, který nejenže odkazuje na prameny a literaturu, ale také příhodně doplňuje a vysvětluje

text. Seznam pramenů a literatury na konci textu dává možnost udělat si podrobný přehled o tematice v českém prostředí i v zahraničí a dokládá pečlivost autora.

Autor popisuje historii jugoslávské politické emigrace u nás chronologicky. Skupina informbyrovců se v Československu zformovala v létě roku 1948 a zpočátku dokonce aspirovala na vůdčí pozici mezi protitovskými emigranty v zemích východního bloku. Nakonec se úspěšně zhostila role centra protitovské propagandy. Vrchol její činnosti spadá do let 1948–1954. Tomuto období také O. Vojtěchovský věnuje nejrozsáhlejší část knihy (zachovalo se k němu také největší množství archivního materiálu). Nezasvěcenému čtenáři se může zdát, že se v množství balkánských jmen ztrácí, brzy se ale zorientuje a zjistí, že skutečně důležité bylo mezi emigranty jen několik osobností.

Přestože se po Stalinově smrti vztahy mezi zeměmi sovětského bloku a Jugoslávií zlepšily, otázka informbyrovské emigrace nebyla nikdy zcela dořešena a v závislosti na mezinárodním vývoji se opakovaně stávala předmětem kontroverzí. Jak dokládají autorovy zkušenosti, dodnes, přestože u nás našli nový domov, je pro bývalé emigranty přelom 40. a 50. let 20. století velmi citlivým tématem, kterému se vyhýbají a o kterém nechtějí mluvit.

Jugoslávce v Československu postihl osud většiny moderních emigrantů. V uzavřené komunitě se střetávaly rozdílné politické tendence a vyhrocovaly osobní animozity, přičemž se nezdědky pružně měnily názory i společenství. To vedlo k vytváření skupinek a frakcí svádějících mezi sebou často neúspěšný boj o vedení. V mikrokosmu uzavřené jugoslávské komunity znamenal zisk bytí jen několika stoupenců významné posílení vlastní pozice. Emigranti tak zabředali do vnitřních problémů a procházeli v pod-

statě permanentní krizí. Část z nich se proto jako na zemi zaslíbenou dívala na Sovětský svaz, kam se snažila všemi možnými cestami dostat. Přesto však většina z nich nevolila návrat do vlasti, ani když to situace dovolila, a (z nejrůznějších důvodů) zůstala v exilu.

Emigrantská organizace působila v úzkém sepětí s ústředním aparátem KSČ. Příslušné orgány dávaly na jedné straně najevo svou podporu protitovským aktivitám, na druhé straně ovšem chovaly pochyby o lidech, kteří pocházeli ze země mimo sovětský mocenský blok. Mezi čs. vrchol-

nými stranickými orgány a emigranty tak v podstatě vládly nedůvěra a nepochopení. To vše ještě znásobovaly jazykové problémy a zásahy Státní bezpečnosti, která zvláště v období procesu proti tzv. protistátnímu spikleckému centru v čele s R. Slánským vedla proti „titovcům“ intenzivní kampaň. Kniha v této souvislosti odhaluje zajímavé a veřejnosti neznámé způsoby využití jugoslávské problematiky při přípravě politických procesů. Současně ukazuje dopad vývoje mezinárodních vztahů na vnitropolitickou situaci Československa a často komplikované vztahy v ústředním aparátu komunistické strany.

Autor k problematice československo-jugoslávských vztahů a především politické emigrace publikoval řadu studií a článků, nejen doma, ale i v zemích bývalé Jugoslávie. Dá se tedy bez nadsázky říci, že jde o odborníka mezinárodního formátu, což je znát doslova na každé stránce knihy. Na závěr je možno konstatovat, že jde o naději vzbuzující knihu naději vzbuzujícího mladého historika, kterou lze doporučit ke čtení nejen zájemcům o tuto problematiku, ale všem, kteří se chtějí přesvědčit, že je možné psát o historii čtivě.

Milan Bárta

Peter KRIŠTÚFEK**Dom hluchého**

Marenčin PT, Bratislava 2012, 552 s.

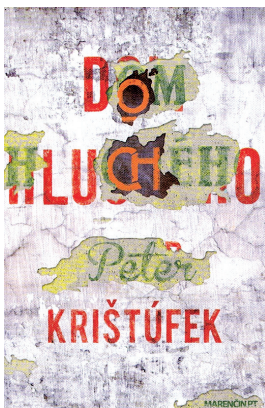
Autorom románu *Dom hluchého* je slovenský scenárista, režisér a spisovateľ Peter Krištúfek (1973). Napísať knihu o zabúdaní a strate morálnych hodnôt počas totalitného režimu ho motivovala história vlastnej rodiny. Jeho starý otec Vladimír Kriško bol v čase druhej svetovej vojny stíhacím pilotom. Jedenásťročnému vnukovi však pri písaní domácej úlohy odmietol odpovedať na otázku, koľko nemeckých lietadiel zostrelil. Bol totiž pilotom armády Slovenského štátu a do slohovej práce svojho vnuka, písanej v roku 1984, nemohol uviesť štatistiku ním zostrelených sovietskych lietadiel. Napriek tomu, že sa Kriško zapojil do Slovenského národného povstania, bol v roku 1952 v hodnosti podplukovníka prepustený z armády a neskôr pracoval ako skladník a účtovník.

Krištúfek postavil príbeh na skutočných historických udalostiach a osobných spomienkach mnohých ľudí. Keďže sa nechcel nasilu držať detailov a pri písaní si chcel zachovať autorskú slobodu, rozhodol sa príbeh umiestniť do vymysleného mesta Brežany, ktoré má predstavovať typický príklad slovenského okresného mesta v 20. storočí.

Rozprávačom príbehu je 70-ročný Adam Trnovský, hlavnou postavou jeho otec Alfonz, praktický lekár v Brežanoch. Adam pri predaji rodičovského domu po otcovej smrti rekapituluje svoj život, skladá históriu rodného mesta, rodiny a najmä život svojho otca od 30. po 90. roky 20. storočia, obdobie viacerých politických režimov. Alfonz Trnovský si ako hlavná postava príbehu prešiel skutočne všetkým – od pomoci židovským príbuzným až po arizáciu švagrovho holičstva, od veľkej finančnej straty

v menovej reforme v roku 1953 až po spoluprácu so Štátnou bezpečnosťou.

Postavy románu predstavujú sociologickú vzorku dobovej slovenskej spoločnosti so silným dôrazom na negatívny vplyv totalitných režimov na správanie ľudí, na zmenu ich charakteru a na ignoranciu hlasu svedomia – na morálnu hluchotu, ktorá postihla aj hlavnú postavu románu a dala názov knihe. Postavy sú voľne motivované osudmi skutočných ľudí.

Krištúfek nie je historik, je však evidentné, že nielen načúval spomienkam pamätníkov, ale našťudoval si aj mnohé dobové realie. Kniha je beletristickým románom, ktorý si nenárokuje prísnu odbornosť, takže niektoré fakty podáva veľmi zjednodušeným spôsobom. Autor sa snažil čo najlepšie vystihnúť dobovú realitu, preto musel členom rodiny Alfonza Trnovského a niekoľkým ďalším obyvateľom Brežian prisúdiť typické osudy ľudí, ktorí v priebehu 20. storočia prežili viaceré režimy, hoci to pri takej malej

skupine osôb môže vyznieť nepravdepodobne. Za všetkých možno okrem osudu Alfonza Trnovského spomenúť spoluobčana Gajdoša, ktorý pôvodne pracoval na pošte, cez druhú svetovú vojnu bol horlivým príslušníkom Hlinkovej gardy a organizoval transporty Židov z Brežian. Na začiatku komunistického režimu sa stal príslušníkom ŠtB.

Historik vo viacerých častiach knihy bude vidieť zjednodušovanie, možno až kliše, a knihu dočíta skôr s cieľom zistiť, ako sa autorovi podarilo do beletristického románu začleniť historické skutočnosti. Pre širokú verejnosť však kniha môže byť zdrojom prvých informácií o metódach totalitných režimov, podaných jedno-

duchou a prístupnou formou, začlenených do zaujímavého príbehu, v ktorom si podobnosť s vlastným osudom nájde nejedna slovenská či česká rodina.

Michal Miklovič

Historie – Otázky – Problémy

Časopis Ústavu českých dějin Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

S cieľom rozšíriť povedomí odborné i laické verejnosti o vedecké činnosti pracovníkov, absolventů a studentů ÚČD FF UK byl v roce 2009 založen časopis *Historie – Otázky – Problémy* (zkráceně *HOP*). Od svého vzniku vychází vždy dvě čísla ročně. Jejich obsah tematicky odpovídá časovému a teritoriálnímu zaměření Ústavu, které sahá od raně středověkých dějin českých zemí v kontextu střední Evropy až po dějiny soudobé.

Jedinečnou příležitostí publikovat dílčí výsledky své badatelské činnosti mají především posluchači magisterského a doktorského studia. Dosud vyšla čísla věnovaná např. intelektuálnímu životu v novověku či problematice vnímání válečného nepřítelů v raném novověku obyvateli měst

a vesnic. Příspěvky k soudobým československým dějinám našly své místo v zatím posledním, čtvrtém ročníku časopisu.

Odborné periodikum pochopitelně zahrnuje také recenze, anotace či aktuality z historického prostředí. Jeho specifickou součástí je seznam s anotacemi bakalářských, resp. diplomových prací obhájených v určitém

období na ÚČD, které se časově váží ke konkrétnímu ročníku časopisu.

HOP lze zakoupit v knihkupectvích Fišer, Academia či Karolinum, případně si jej lze objednat v e-shopu FF UK.

Anna Macourková

